

A FALVAK VILÁGA

Minden magyar falu egyforma kapcsolatokat tartott a cseh államával. Az új hatalom minden faluba felépítette csendőrei laktanyáját, mindenüvé elküldte jegyzőjét, aki a csendőrökkel az állam érdekeit érvényesítette a magyar falvak világában. A felosztott magyar nagybirtokokra eljöttek a telepesek és a maradékbirtokosok. A gazdagodó telepes községekkel szegény és rongyos magyar falvak néztek farkasszemet, de az indulatok kirobbanására vigyázott a jegyző csendőreivel. A telepesek után Bak jött a Felvidékre és minden faluba elhelyezte lerakatait. Miután az állam meghódította és pacifikálta az országot s mikor már oly erős lett, hogy megvédte létét, jött a cseh ipar és a kisebbségekre rákényszerítette termeivényeit.

A vidék megszállása tehát részletekben és pontos egymásutánban történt. A Baťa megszállása után jött a Slovenská Liga s a cseh áru után a hódítók szemléletét kényszerítette a meghódítottakra. A magyar kisebbségi sors ebben különbözött a gyarmati sorstól. A gyarmatokon először a hittérítő köt ki, azután a kereskedő és végül a katona. A Felvidéken fordított volt a sorrend. Először a katona

jött át a Fehér-Kárpátokon, utána jött az iparos és kereskedő és végül jött a hódító nép sokfajta misszionáriusa. Utolsónak a legóvatosabb hódító jött, a fináncióke. A nemzetiségi területekre csak akkor merészkedett, amikor a hatalmi szervek már biztonságosan működtek. A bankióke nem nézett a hazafiságra, csak érdekeit tartotta szem előtt és nem bocsátkozott kalandokba.

Körülbelül így láncolta az új rendszer magához a falvakat, mindegyiket külön-külön, ilyen volt a falvak beszervezettségének a képe, a külső szemmel is látható szervezeti forma, amely minden települést egyenként kapcsolt be az állam erőszakszervezetébe.

Vannak államok s az egyes államok életében vannak időpontok, amikor az állam nem képes kitölteni az országot, amikor az ország nagy az államnak. A csehek mindenhová elértek államukban. Csak a legelső években történt meg, hogy a Latorca és Bodrog kiöntéseiben elrejtett halászfalvak még nem tartoztak bele a közigazgatásba, amikor a környéken már működtek a hatalmi szervek. A rutén hegyekben és erdőkben is bizonytalan volt a közigazgatás az első időkben. De a csehek a parvenű mohóságával rendezkedtek be az új államban. Látszott rajtuk, hogy a hirtelen megnőtt hatalom új élményt jelent nekik s ebben nem hajlandók osztozni senkivel. Még a szlovákokkal sem.

A magyar falvak világa rettenetes mélységeket mutat a cseh megszállás alatt. A földosztásból való kismiszés meglazította a falvak kötőerejét. A föld nem tudott eltartani mindenkit. Rajokat szabadított fel a falusi élet, akik terjeszkedtek volna, de merre?

A magyar városok visszasorvadtak fejlődésükben. A kivándorlás lehetőségei megszűntek egy rövid szakasz után, amikor Franciaország és a nyugati államok vettek fel rajokat Közép-Európából. Így érhető, hogy egyes városok lendületesebb ipari termelése a városba vándorlás olyan nagy hullámát idézte fel, hogy külvárosokat töltött meg a felszívódás. Később a cseh tartományok gazdagodó világa vonta maga felé a földtől elszakadt rajokat a Felvidékről s felszívódással fenyegette a magyarság egyre nagyobb tömegeit.

A falvak világa lefelé süllyedt. „Forróra fűledt a talaj”, mondta a kisebbségi magyar falvak költője, amikor kifejezni akarta a falvak világának hangulatát:

Belém kattog parasztok nehéz-sötétű éje,
 Se út, se ember, hol a reggel csíkja?
 Halljátok? Dudáló szél szerhát-sópró erővé mérgült
 itt széjjel

És dülöngős bakter nem bír kurjantani keltő órát.

A falvak sorsának Jeremiás siralma ez. Emlékezésre és magyarázatra rendelt szöveg. Nézzük meg, milyen valóság húzódik meg a költői kép sötét színe mögött.

Amikor az ipar fejlődését vizsgáltuk, olyan jelenségeket láttunk, hogy az egyik iparág visszafejlődése hanyatlásra és sorvadásra ítél egy másik iparágat. Az ipar általános visszaesése ugyanígy visszasüllyesztette a falvak világát, mégpedig többféle módon. Elsősorban az élelmiszer-termelés vesztette el piacát azzal, hogy megszűntek az ipari telepek és az ipari népesség munkanélkülivé vált.

De csökkent a nyersanyagok termelése is. Az ipari természetű nyersanyagoké, amelyeket már nem tud a mezőgazdaság eladni az egyre csökkent ütemben dolgozó felvidéki gyáriparnak. Ezekkel a jelenségekkel egyidőben elköltözött a magyar városokból a készpénzből élő legjobb fogyasztó, a középosztály s ez is nyomasztólag hatott a mezőgazdaságra.

Azt mondhatná valaki, hogy a régi fogyasztó helyébe újak jöttek, az uralkodó nemzet hivatalnok rétege. Igen, a Felvidéket előntötte a cseh hivatalnokok roppant serege, de ez a réteg a magyar városokban kisebb mértékben telepedett le. A határhoz közel fekvő helyek sorvadni kezdtek. Egykori lüktetésük elapadt. A magyar városokat, egyes kivételtől eltekintve, sokkal kisebb hivatalnokréteg igazgatta a cseh megszállás alatt, mint a háború előtt. Érsekújváron a magyar állam idején naponta 206 vonat robogott keresztül, a cseh megszállás alatt csak 40. Ebben a városban a vasút virágzása idején többezer vasutascsalád élt, a csehek alatt ennek a fele sem. A közvetlen fogyasztásra, az élelmicikkek termelésére és aprómarha nevelésére berendezkedett háztáji mezőgazdasági termelés visszasorvadt a parasztvárosokban és azok legközelebbi környékén. A távolabbi helyeken viszont éppen a közeli piacok hiányában nem tud megfelelő mértékben kifejlődni. A városok piacain az agrártermévények kereskedelme kofasággá süllyed filléres, literes vagy félliteres alapon. Parasztcsaládok legnagyobb jövedelmét a literszám kimért kukorica, bab, a tízével eladott tojás, az elliterezett tej, a nehezebben értékesíthető baromfi s a fertályonként áruba bocsájtott sült libák és kacsák képezik. Olyan volt ez, mint a

filléres kártyázás a nagy kártyaütközetekhez képest. A visszasorvasztott fogyasztás nem tudja kifejleszteni a parasztságban a fejlettebb kereskedelmi érzéket, sőt azt is csökkenti, ami már kifejlődött benne. A magyar világban még sohasem bizonyosodott be érvényesebben, hogy a mezőgazdaság fejlődésének az ipari fejlődés, a falvak boldogulásának pedig a városok boldogulása a létfeltétele.

A városok visszaesése legjobban a Csallóköz és a Mátyusföldre falvait érintette. Óriási falvak alakultak ezen a tájon. Közülük sok már érdeste a városok legalsó csoportjának, az 5000 lelket számláló telepeknek a terjedelmét. A gömöri, sajóvölgyi, a tiszaháti és a kárpátaljai falvak kisebbek és agráriusabb természetűek voltak. A 2000 lélekszámot alig érték el, de itt, délen, szinte alig van falu a 2000 lélekszámon alul. A tiszaháti vidéken és Kárpátalján még voltak vidékek, melyek a tagosítás előtti állapotban éltek. A Felvidék déli falvait azonban már régen és szorosan magához kötötte a Duna és a központba futó kettős sínpárú fővonal gazdasági lüktetése és éltetése. A Vág és Vágduna kiöntéses tájain nagyszerű kertészeti kultúrák is fejlődtek már jóval a háború előtt. A negyedi és farkasdi káposzta és zöldség, valamint a gútai hagyma egészen a magyar fővárosig terjesztette ki e parasztkultúrák ható sugarát. Amikor a trianoni határok végleges megállapítása teljesen kiszakítja ezeket a falvakat a központ vonzásából, akkor a vidéki városokra szorulna a feladat, hogy pótolják az elvesztett piacokat. A városok megcsappant élete azonban képtelen erre. A déli falvak munkás népessége azelőtt elvándorolt a városokba és mint ipari munkás kereste

megélhetését. A gyárak leépítésével megszűnt ez is, sőt megindult egy ellenkező szivárgás: a városból a falvak felé. Az ipari munkanélküliek a falvak világában kersnek megélhetést. A felvidéki ipari munkás a legtöbb esetben az első városi nemzedék volt, nem vesztette el kapcsolatait a faluval, a munkanélküliség esetén visszavándorolt a falusi életbe. Így szerette volna megkötni a maga laza életét. Minden faluban az ígás szegénység nagy tartalékai gyűltek össze. A munkaalkalom legkisebb hírére képesek voltak 20—30 kilométerre is elvándorolni. Amikor a kisebbségi magyar diákság csoportjai a szociográfiai vándorlások során bejárják a falvakat, ilyen megszállott munkakeresőkkel mindenütt találkozhatnak az országutakon. Szinte örület volt ez már, ez a keresés és hajsza a munka után. Voltak falvak, ahol arra a bizonytalan hírre, hogy valahol Morvaországban folyószabályozáshoz földmunkásokat keresnek, munkásseregek keltek fel és gyalogosan nekivágtak, hogy megkeressék azt a helyet, amely nekik egészen biztosan többet jelentett, mint a pusztában tekergő zsidóknak az ígért földje. Nem ismerték az utat, nem beszélték a nép nyelvét, de mentek falutól faluig tájékozódva az idegen világban. S ha akadtak ilyen szabályozások, ott mindenütt a magyar falvak szegénysége dolgozott. A szimei, kamocsai és gútai földmunkások sokszor jártak gyalog és vonaton egészen Zsolnáig kijavítani a Vág töltéseit.

Csak ebből a helyzetből lehet megérteni, hogy egyes városok urbanizáló hatása sokkal nagyobb volt a vidékre, mint amit a nyugodtabb fejlődés feltételezhetett volna. A magyar falvak népében annál

nagyobb mértékben fejlődött ki az urbanizálódás kívánása, minél messzebbre taszították tőle. A városba költözés vágya annál nagyobb lett, minél nagyobb remények foszlottak semmivé a földosztás kapcsán és a gyárak leépítése után. A magyar városok közül fejlődésnek indul Pozsony. A magyar falvak világa rendkívül érzékenységgel reagál erre. A gyárakat messzi falvak népe keresi fel. A leghatalmasabban Csallóköz és Mátyusföldre népe rajzik a város felé. A felszívódás oly nagy, hogy új külvárosokat kell teremteni a beszivárgóknak.

A közgazdaság szerint a munkaerő áru és mint ilyen, teljesen alá van vetve a piac törvényeinek. Szlovákiában a munkaerőpiac úgy működött, hogy szinte állandó túlkínálat állott elő munkaerőben. A „kínálat mindig nagyobb volt, mint a kereslet.” Ebben a túlkínálatban a magyar falvak vitték az első szerepet. Állandóan „túltermelték” munkaerejüket, szünet nélkül feleslegekkel rendelkeztek. A magyar falvak világának feneketlen mélységei villantak fel akkor, amikor a szlovákiai gyár-iparosok egy értekezlete 1935-ben arra jutott, hogy Szlovákiának munkaerőt kell exportálnia. Ezt azzal a hideg logikával okolták meg, hogy Szlovákia gazdasági életében ebben az áruban mutatkoznak a legnagyobb feleslegek. S valóban exportálták is ezt az árut Csehországba, Ausztriába vagy pedig külföldre — amíg lehetett.

Ha kiállottál a magyar síksági városok vagy falvak állomásaira, akkor a kisebbségi népsors színjátékának legsötétebb villanásai játszódtak le szemed előtt. Pőfögő, erőlködő vonatok vágómarhát és szezőnmunkásokat szállítottak északra. A marhák

szomorúan bögtek. A munkások egykedvűen néztek a hazai tájra. A lányok vígabbja valamiféle nótát dúdolt s a feszes tartású cseh hivatalnok erélyes mozdulattal indította a szerelvényeket az északi városok felé.

Táplálék ment az északi városokba és munkaerő. Ezt küldte a magyar falvak világa, ennek a két „árunak” állandó előállítására volt a szerepe. Az északi városok népe megette a magyar vágómarhát, a munkások elvégezték a legnehezebb munkákat, magyar munkások, akik az év legnagyobb részében olyan színvonalon éltek, amely messze alatta volt annak a színvonalnak, amit a csehek a legalacsonyabbnak ismertek.

Ipar és mezőgazdaság, falu és város nem áll mindig pozitív kapcsolatban egymással. Vannak szociológusok, akik azt állítják, hogy a városnak a faluhoz való viszonya mindig a magasabbrendűnek az alacsonyabbrendűhöz való viszonya. Azt mondják, hogy a városi iparos polgárság a vidéket a város uralma alá hajtotta mindenütt a modern fejlődés kapcsán. A városi lakosság száma a vidékivel szemben mindenütt nagymértékben megnövekedett, mert az iparosodás a vidéket kiragadta elhagyatottságából és bányászásából, s hozzáteszik ehhez még, hogy amiként a vidék a várostól lesz függő, azonképp kerülnek függésbe a paraszti és félbarbár népek a polgári népekkel, kelet pedig nyugattal. E megállapításoknak nagy az igazsága. Vannak viszont közgazdák, akik azt állítják, hogy a mezőgazdaság époly jövedelmező foglalkozás, mint az ipar. Talán azt kellene mondani, hogy épp olyan jövedelmező foglalkozásnak kellene lennie, mint az iparnak, attól az

egy különbségtől eltekintve, hogy a mezőgazdasági termelés folyamata szerves, az iparé pedig szervetlen, tehát jobban függ az emberi akaratától, mint a mezőgazdaság termelése. A technikai fejlettség nagyban csökkenthetné a mezőgazdaság visszaszorulását az iparral szemben. Magyarországon például a harmincas évek elején a mezőgazdaság munkásonkénti jövedelme az ipar jövedelmének csak kétharmadát érte el. Az ipari államok kevésszámú munkással előállított árúikért vásárolják meg a mezőgazdasági államok termeivényeit, amelyek előállításán sok munkás dolgozott. Az ipar termelése és értékesítése fejlettebb és gyorsabb, mint a mezőgazdaságé. A helyzet például az, hogy 50 magyar paraszt munkáját lehet becserelni egy amerikai munkás munkájáért.

Ilyen egyenlőtlen viszony fennállhat minden országban az ipar és mezőgazdaság, a városi és falusi népesség között. Az ipar mindenütt kizsákmányolhatja a mezőgazdaságot.

A kisebbségi helyzetben ez a viszony úgy alakul, hogy az ipar ilyen szerepét egyre határozottabban a cseh ipar vette át s az került szembe a kisebbségi magyar mezőgazdasággal. Annyit jelent ez, hogy a magyar falusi népesség jövedelmének nagy része a cseh iparos rétegek birtokába csúszott át. A nemzeti államok keretében ez osztályok közötti viszony. Nem csökken általa a nemzeti jövedelem s ebben van valami csekélyke vigasztalás. A kisebbségi helyzetben azonban már nemzeti jelentőséget kapott ez s értelme annyi volt, hogy a kisebbség nemzeti jövedelme csökkent s ez a csökkenés az uralkodó nép nemzeti jövedelmét gyarapította.

Az ipari cikkek árszínvonala mindig nagyobb volt az új államban a mezőgazdasági termeivények árszínvonalánál. Az ipar mindig igazságtalan jövedelmekhez jutott a mezőgazdaság rovására. Az ipari cikkek árszínvonala

1928-ban.....	14	százalékkal
1929-ben.....	26	»
1930—33-ban.....	2—3	»
1936 márciusában.....	4—6	»
1937 februárjában.....	26	»
1937 márciusában.....	29	»

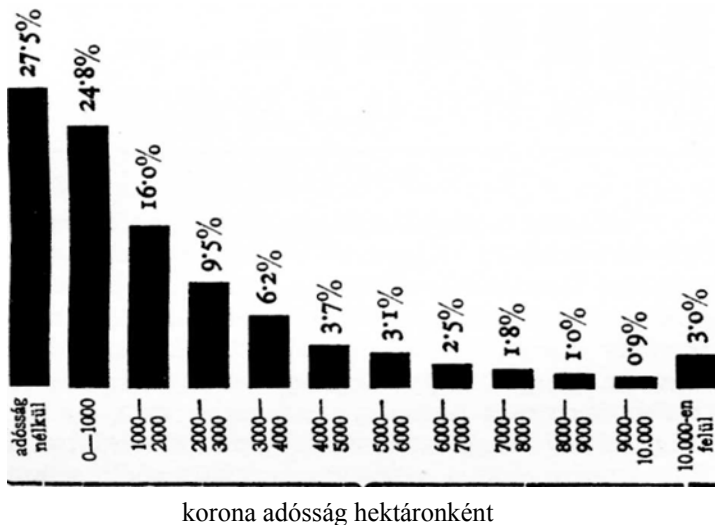
volt magasabb a mezőgazdasági termékek árszínvonalánál. A mezőgazdaság az iparral szemben elvesztette vásárlóerejét, mert hisz az árszínvonal különbsége állandóan emelkedett. A parasztságnak egyre több árut kellett piacra vinni, ha meg akarta őrizni életszínvonalát. S mivel ez többtermeléssel alig volt a magyar parasztság esetében lehetséges, mert ehhez nagyobb tőkebefektetés lett volna szükséges, a parasztság inkább aláengedte életigényeit. Ez volt a legkönnyebb megoldás. A mezőgazdaság egyre nehezebben tudta megszerezni a paraszti lét fenntartásához szükséges eszközöket. Külön adataink errenézve nincsenek, csak európai általánosságban tudjuk számokkal igazolni ezt a helyzetet. Amíg 1913—14-hez viszonyítva a mezőgazdasági termények ára 21,2%-kal emelkedett, addig azok vásárlóereje a létfenntartáshoz szükséges cikkekkel szemben 68,3, a mezőgazdasági termelőeszközökkel szemben pedig 16,9%-kal csökkent. A fejlettebb ipari termelés mellett a kezdetleges mezőgazdasági termelés egyre tarthatatlanabb, mert egyre több és több

érték csuszamlik át az ipari termelők birtokába a mezőgazdaság által termelt értékekből. A kisebbségi helyzetben ez a viszony nemzetiségi értelmet kapott. Parasztságunk épügy kivette részét a cseh ország-részek értékállományának igazságtalan, antiszociális, illetve nemzetiségellenes eszközökkel kierőszakolt gyarapításában, mint az ipar, amely magas adók és magas tarifák formájában adta le jövedelmei egy részét. A cseh parasztság és a felvidéki grancsárok ugyan visszakapták az igazságtalanul elvont értékek egy részét állami támogatások formájában. A magyar parasztság azonban nem kapott vissza semmit! Már elkiáltottuk a magunk kisebbségi fájaldmát afelett, hogy ipari termelésünk nem bírt tőkét gyűjteni, mert a felesleges tőkét a csehek vonták el gazdasági életünkéből. Most azt látjuk, hogy mezőgazdaságunk sem tudott tőkét gyűjteni. Menthetetlenül eladósodott. Az eladósodás mértéke sokkal nagyobb volt Szlovákiában, mint a cseh tartományokban. A kisebbséget emellett sujtotta az is, hogy a kisbirtok sokkal nagyobb mértékben adósodott el. S a kisebbség földbirtokállománya csaknem teljesen kisüzemekből állott. A harmincas évek második felében az agráradósságok 47%-a esett Csehországra. A morvaországi mezőgazdaság az eladósodás 23%-át viselte. A szlovákiai és ruszinszkói agrártermelést az adósság 30%-a terhelte. A cseh tartományok üzemeinek 0,7%-a adósodott el, Szlovákiában és Kárpátalján azonban már 1.9%, az eladósodás kiterjedése itt tehát majdnem háromszor akkora volt, mint a cseh országrészekben.

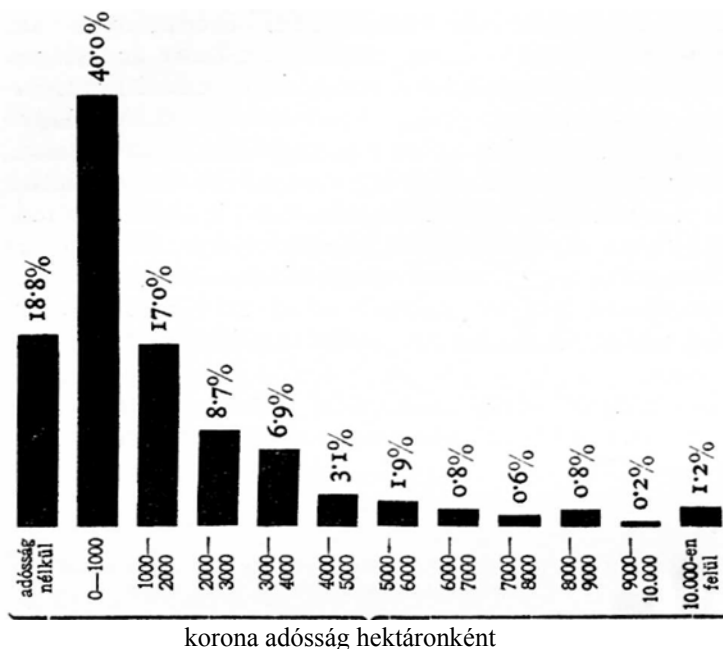
Az egyik cseh agrárteoretikus, dr. Brdlík, a harmincas évek elején készített egy szociográfiai fel-

vételt az eladósodásról. Tipikus üzemeket választott ki úgy a cseh tartományokban, mint Szlovákiában és Kárpátalján. A szociográfiai eredmények azt mutatják, hogy a cseh tartományokban az átlagos eladósodás hektáronként 2000, a két keleti nemzeti tartományban pedig 1500 korona volt. Az eladósodás ezek szerint nyugaton nagyobb, mint keleten, de annak mértéke, illetőleg kiterjedése Szlovákiában és Kárpátalján volt szélesebb, mint a cseh tartományokban. A szociográfia legérdekesebb része, hogy támpontot nyújt annak megítélésére, hogy az egyes kategóriák hogyan vesznek részt az eladósodásban. A grafikus ábrázolás ezt a következőképpen tükrözi:

Nyugati országrészek: Cseh, Morva, Szilézia
összesen 1972 tipikus üzem átlagos eredménye

A keleti országrészek: Szlovákia és Kárpátalja
összesen 1051 tipikus üzem átlagos eredménye

Elsősorban megállapítható, hogy az eladósodás Szlovákiában és Kárpátalján az üzemek sokkal nagyobb számát érinti, mint a történelmi országokban. A nemzetiségi területeken tehát az eladósodás extenzív iránya sokkal nagyobb. Brdlík számításai végén megjegyzi, hogy a legnagyobb adósságok a legkisebb üzemeket terhelik, rendszerint az 1—5 hektárig terjedő kisgazdaságokat. Mivel Szlovákiában és Kárpátalján sokkal nagyobb a kisüzemek száma, mint a cseh tartományokban, ezáltal a nemzetiségi

területek parasztságának vállaira nehezedett az eladósodás legnagyobb terhe. A szociográfiai felvétel megerősíti a szélesebb alapokon dolgozó statisztika felvételeit.

A mezőgazdasági termékek árainak alakulása a harmincas évek elején már teljesen katasztrófával fenyegette a parasztságot. A mezőgazdaság helyzete már tarthatatlan volt a kisiparral szemben is. Amíg pl. az élősértés súlyának ára 1928-tól 1932-ig 32%-kal esett, ugyanakkor a sertéshús csak 11%-kal lett olcsóbb. A rozs ára ugyanebben az időben 36%-kal esett, a rozskenyér viszont alig változott. A búza ára 1932-ben az 1928-as ár 71%-ára esett, viszont a búzalisztből készített pékárúk ára változatlan maradt. A nagyiparral szemben a mezőgazdasági termékek árainak alakulása kirívó. A répa-termelő egy q répáért átlag 26 koronát kapott a 20-as évek során. Egy kg cukor ára 4.80 korona volt. Egy q répából 17 kg cukrot állítottak elő. Egy kg gyártási költsége az adókat is beleszámítva 1,20 korona volt. 1932-ben egy métermázsa cukorrépa ára 10,70 korona volt. Egy kiló cukoré már 6,30 korona. S az ember a helyzetet figyelve hajlandó reálisnak elfogadni azt, hogy a köztársaság területén a 70 milliárd csehszlovák koronát érő földbirtokok eladósodása elérte az érték több mint egyharmadát, tehát 25 millió csehszlovák koronát.

A mezőgazdasági termelés csaknem teljesen kapitalizálódott Csehszlovákiában. Egyébként érdekes dolog lenne kimutatni, hogy az agrárpolgárság milyen úton-módon hódította meg az egész mezőgazdasági termelés ellenőrzését. Az Agrárbank befolyása és érdekeltsége alatt tartott csaknem minden

jelentősebb mezőgazdasági, kereskedelmi és üzemi vállalatot. Sőt a Centrokooperativa, ez a hatalmas szövetkezeti központ is a befolyása alatt állott. S általában a szövetkezeti tőke és a banktőke összefonódása egyre erősödött az egész országban. 1925-ben a szövetkezeti pénzüzetek aktíváiak 44%-át a bankokkal való ügyletekből nyerték. Később ez az arány messze az 50% fölé emelkedett.

A 30-as évek elején nagy elégedetlenség volt az egész országban a mezőgazdasági lakosság körében. A népet nem tudták megvédeni az eladósodástól. A kormányzat ekkor elhatározta, hogy a mezőgazdasági termévények kereskedelmére monopóliumot vezet be. 1934-ben jelentek meg a kormányrendeletek, amelyek megszüntették a gabonaneműek szabad kereskedelmét és azt az ú. n. „Gabonatársaságra” ruházták. A Csehszlovák Gabonatársaságot Prágában létesítették 50 millió korona alaptőkével. Benne részesedést vállaltak a legnagyobb agrárérdekeltségek és szövetkezeti központok. Az alaptőkét ezer darab 50.000 koronás részvényre osztották fel. Ezek voltak a legnagyobb részvények Csehszlovákiában. Az állam kormánybiztossal képviseltette magát a vállalatban. Ez a szerv bonyolította le a gabonaneműek kereskedelmét és behozatalát. A kormány minden esztendőben meghatározta a gabona átvételi árát. Az árakat külön-külön állapították meg minden helységben, a Prágához viszonyított távolság szerint. Így megtörtént, hogy a nemzetiségi területek gazdái kisebb árakat kaptak termévényeikért, mint a Prága környéki termelők. A gabonatársaság a gabonát métermázsánként 8—9 koronával drágábban adta a fogyasztóknak. Ez volt

a nyeresége. A gazdasági év szeptemberrel kezdődött. Azok a termelők, akik termékeiket nem azonnal az üzleti év elején kínálták fel a társaságnak, nagyobb árakat érthettek el, mert ilyen esetekben 1—3 koronáig terjedő késedelmi prémiumot fizettek métermázsánként és havonként. A helyzet az volt, hogy a kistermelők pénzszükségből azonnal felajánlották a termények átvételét az üzleti év elején és így a legkisebb árakat kapták. A nagytermelők viszont megvárhatták az üzleti év végét, vagyis a következő naptári év tavaszi hónapjait és így 10—15%-kal nagyobb árakat érthettek el.

A gabonamonopólium bevezetése a mezőgazdaságnak általában kedvezett. Kiszorította a közvetítő kereskedelmet, mely sokszor kizsákmányolta a parasztságot. Elsősorban azonban a nagybirtokok voltak haszonélvezői. A cseh agrárteoretikusok (Reich és Brdlík) számításai szerint a monopólium mintegy 750.000.000 korona hasznot hozott a mezőgazdaságnak. Ez a haszon azonban így oszlott meg:

az 5 hektárig terjedő üzemeknél átlag 72.70 koronával emelkedett a bevétel a monopólium bevezetése után. Az 5—10 hektárig terjedő üzemeknél már 550.80 korona volt a jövedelememelkedés, a 10—20-ig terjedőknél 1309.70 korona, a 20—100-ig és a nagyobb üzemeknél pedig 18.443 korona. Látható, hogy a monopólium bevezetése után a mezőgazdaság bevételeinek növekedése az üzemek nagyságával egyenes arányban nőtt. Ebből már következtethetünk a magyarság osztályrészére is a gabonamonopólium áldásaiból. Ez a következtetés így hangzik:

a kis magyar parcellák tulajdonosai, kisebbségi parasztságunk döntő többsége csak az utolsó sorban élvezte ez előnyöket. Az igazi haszon a nagy és maradékbirtokosoknak jutott.

A monopólium nem oldotta meg a mezőgazdaság válságát, főleg pedig nem oldotta meg a kisbirtokosok eladósodását. Nagy meglepetést keltett ugyanis szakkörökben, hogy a kenyérműek belső fogyasztása 24%-kal csökkent a monopólium bevezetése után. Ennek oka abban volt, hogy a kis-termelők egyre több gabonát vittek piacra, hogy fedezzék szükségleteiket. Csökkentették a maguk fogyasztását is, hogy egyre több gabonát vihessenek a piacra, mert máskülönben nem fedezhették szükségleteiket. Szükségükben eladták még a vetőmagot is, hogy aztán tavasszal drágábban vegyék vissza a gabonatársaságtól. A monopólium csak a szemes-termények kereskedelmét szabályozta, márpedig a kisbirtokosok talpraállításának lehetősége egészen máshol volt. Kisbirtok ugyanis ráfizetett arra, ha a szemtermelést szorgalmazta. A szemtermelésben ugyanis nem vehette fel a versenyt a gépesített nagybirtokos-termeléssel. A kisüzem az állattenyésztő és kertészkedő gazdálkodás mellett védheti meg létét, a szemtermelés mellett tönkremegy. Az egyik agrárszakértő írta a monopóliummal kapcsolatban, hogy a kisüzemek akkor is elérték volna a monopólium nyújtotta jövedelememelkedést, ha nem igyekeztek volna minél több szemet a piacra vinni, hanem két olyan rossz tyúk helyett, melyek évente csak 80 tojást tojnak, két olyan jobb tyúkot tartanak, melyek teljesítménye 180 tojás. Az államnak tehát a kisüzemi termelést rá kellett volna vezetnie

a természetének jobban megfelelő állattenyésztő formára, ha a kistermelőket akarta volna megmenteni. E helyett azonban a nagybirtokosok megmentését szorgalmazta.

A kisebbségi magyarságot is erősen sújtotta, hogy a kisüzemek csaknem teljesen szemtermelést folytattak s nem ismerték a belterjes kertészkedő és állattenyésztő formát. Azonban — szerencsénkre — ez a helyzet nem tartott a végletekig. Mert amikor a magyar parasztság látta, hogy a megszokott szemtermelő forma mellett nem tudja előteremteni mindennapi élete fedezetét, a kertes mezőgazdasági kultúrára tért át. Örökre a kisebbségi magyar parasztság életképességét fogja bizonyítani az a kísérlet, melyet a kisebbségi parasztság egy része tett ezen a téren. A 30-as évek közepén nagy kertészkedés indul a Mátyusfölde parasztsága körében. E mozgalom olyan reményteljes fellendülésnek indult, hogy a kisebbségi parasztság egyedüli menekvésévé kezdett válni. Csökkent a szemtermelés. A földeket kertekké alakították, dinnyét, paprikát és gyümölcsöket kezdtek termelni nagy eredménnyel. Az eper termesztésével a csehországi eprészeket visszaverték még a prágai piacokról is. Meghódították az északi városokat. Prága dinnyefogyasztását az utolsó években teljesen az érsekújvári termelők elégítették ki. Ez a siker megszülte a kertészkedés továbbfejlesztésének hajlamát is. A fiatalság kertészeti szakiskolákba iratkozott, hogy megfelelő szakmabeli készséget szerezzen. A kereskedelmi szervezés terve is felmerült már. A gyümölcsös kofák valóságos kereskedőkké fejlődtek, a nagyvárosok csemegéseivel állottak összeköttetésben.

Csoda történt ezzel a kisebbségi magyar falvak világában. A falvak kiléptek önmagukra korlátozott életükből. Felismerték, hogy termelő-tevékenységük sugarát ki kell tágítani az északi városok felé, ha élni és megélni akarnak. Erről a csodáról lesz még egy-két megjegyzésünk később, s hogy visszavigyük idézetünkhöz e jelenség értelmét és magasabb jelentőségét: olyan volt ez, mintha a magyar falvak fölött mutatkozott volna már a reggel csíkja, s mintha dülöngős bakter immár keltőórára köszörülte volna a torkát.